

Karininko Jono Variakojo tarnyba Lietuvos kariuomenėje XX a. trečiame dešimtmetyje

Tas, kuris buvo pulko augimo ir laimėjimų garbės ir sielos kūrėju*.

Ivadas

Pasitinkant atkurtos Lietuvos kariuomenės šimtmetį, galima rasti ne vieną paminėjimo vertą asmenybę, karo vadų, kariuomenės kūrėjų ir reikšmingai prisidėjusių prie valstybės nepriklausomybės išsaugojimo Lietuvos istorijoje. Vienas tokių yra karininkas Jonas Variakojis.

J. Variakojis gimė 1892 m. gegužės 20 d. Rinkuškių kaime Biržų rajone. Mokėsi Pernu gimnazijoje Estijoje. Trumpai dirbo Antano Smetonos redaguojamo laikraščio „Viltis“ ir „Lietuvių balsas“ redakcijose. 1913 m. įstojo studijuoti teisės į Sankt Peterburgo universitetą, bet baigė tik tris kursus, nes 1916 m. buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę. 1917 m. vasario 1 d. baigė Vladimiro karo mokyklą, buvo paskirtas į 21-ąjį Sibiro šaulių pulką ir išsiųstas į Galicijos frontą. Buvo sužeistas mūšiuose. Po bolševikų perversmo 1917 m. pabaigoje J. Variakojis atvyko į Voronežą, kaip Lietuvių karių sąjungos atstovas dalyvavo II lietuvių karių suvažiavime Petrograde. 1918 m. kovo 3 d. kaip Vyriausiosios lietuvių tarybos delegacijos narys atvyko į Lietuvą informuoti Lietuvos Tarybos apie lietuvių karių organizavimąsi Rusijoje. Lietuvos Taryba jį kaip savo įgaliotinį nusiuntė į Oršą organizuoti lietuvių pabėgėlių grąžinimo į Lietuvą. 1918 m. spalio mėnesį J. Variakojis grįžo į Lietuvą¹.

Duomenų apie karininką J. Variakojį galima rasti daugelyje istorikų darbų. Ši asmenybė neatsiejama nuo Lietuvos nepriklausomybės kovų istorijos, kaip ir nuo jos tyrimų, kuriuos plačiausiai ir kokybiškiausiai atliko Lietuvos karininkas Kazys Ališauskas² bei istorikas Vytautas Lesčius³. J. Variakojo, kaip Panevėžio apskrities apsaugos būrio, vėliau peraugusio į 4-ąjį pėstininkų pulką, vado ir savanorių telkėjo Panevėžio krašte figūra svarią vietą užima ir istoriografijoje, susijusioje su 4-ojo pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulko istorija. Sistemingą šio dalinio istoriją atskiroje monografijoje pateikė mokslininkas Gintautas Surgailis⁴. Autorius išsamiai aptarė pulko karių dalyvavimą ir veiksmus Nepriklausomybės kovų operacijose, atskiruose mūšiuose, kasdienėje veikloje, taip pat aprašė pulko funkcionavimą iki Lietuvos kariuomenės panaikinimo 1940 m. Šiame leidinyje pateikta trumpa pirmojo pul-

ko vado J. Variakojo biografinė faktografija⁵. Panašaus pobūdžio faktografinių duomenų yra ir daugiatomiam enciklopediniame leidinyje „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953“⁶, kuriame pateiktos trumpos visų Lietuvos karininkų biografinės apybraižos, pristatytas jų išsilavinimas, karinė specialybė, tarnybos kariuomenėje eiga, apdovanojimai ir likimai, pateikiama minimalių duomenų apie šeimą, civilinę veiklą.

Šiame straipsnyje naudojamų šaltinių pagrindą sudaro archyviniai šaltiniai, saugomi Lietuvos centriniame valstybės archyve (toliau – LCVA). Išskirtinas Krašto apsaugos ministerijos įstaigų ir karinių dalinių asmens sudėties dokumentų kolekcijos fondas nr. 930. Jame saugoma J. Variakojo tarnybos byla nr. 108, kurioje yra detalios informacijos apie tarnybines pareigas, laipsnių įgijimą, karinį išsilavinimą, apdovanojimus ir asmeninės charakteristikos duomenų. Pastaroji informacija buvo pagrindas, kuriuo remiantis straipsnyje atskleidžiama J. Variakojo tarnyba Lietuvos kariuomenėje. Reikia pažymėti, kad tos pačios bylos duomenimis rėmėsi ir minėto leidinio „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953“ sudarytojai bei G. Surgailis, pateikdami J. Variakojo faktografinius tarnybos duomenis. Tiesa, čia nurodant karininko gauto apdovanojimo – Vyties Kryžiaus – laipsnius yra įsivėlę netikslumų. Leidiniuose tvirtinama, kad J. Variakojis gavo Vyties Kryžiaus 4-ojo ir 5-ojo laipsnių ordinus, tačiau analizuojant karininko tarnybos ir kariuomenės dokumentus rasta, kad J. Variakojis buvo apdovanotas 1-ojo ir 2-ojo laipsnio ordiniais. Reikia pažymėti, kad šiame straipsnyje naudojami ir publikuoti šaltinių duomenys, kurie nebuvo akcentuojami anksčiau minėtų autorių tyrimuose, t. y. periodinio leidinio „Kardas“⁷ ir „Karys“⁸ informacija bei kariuomenei skirtų dokumentų „Įsakymas kariuomenei“⁹ nuostatos, susijusios su krn. J. Variakojo tarnyba.

Šiame straipsnyje siekiama atskleisti krn. J. Variakojo tarnybinę veiklą Lietuvos kariuomenėje, atsižvelgiant į karininko tarnybines pareigas, įgytus laipsnius ir karinį išsilavinimą bei gautus apdovanojimus. Nesistengiama atrasti istoriografijoje nežinomų karininko tarnybos faktų, jie jau yra išsamiai išaiškinti. Šiuo straipsniu siekiama įamžinti nusipelnusio Panevėžio kraštui ir visai Lietuvai karo vado atminimą.

J. Variakojo tarnybos eiga

1918 m. kuriant Pirmosios Lietuvos Respublikos ginkluotąsias pajėgas buvo formuojamas Lietuvos kariuomenės karininkų kontingentas, kurį tuomet daugiausia sudarė carinėje Rusijos armijoje tarnavę kariai. Ne išimtis buvo ir karininkas J. Variakojis. 1916 m. jis buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę, kurioje tarnaudamas dalyvavo Pirmojo pasaulinio karo mūšiuose. 1917 m. pradžioje jis buvo paskirtas į 21-ąjį Sibiro šaulių pulką ir išsiųstas į Galicijos frontą, kur buvo sužeistas mūšiuose. Po 1917 m. pabaigoje įvykusio Spalio, arba bolševikų, perversmo jis atvyko į Voronežą Vidurio Rusijoje ir kaip Lietuvių karių sąjungos atstovas dalyvavo II lietuvių karių suvažiavime Petrograde. 1918 m. kovo 3 d. kaip Vyriausiosios lietuvių tarybos delegacijos narys atvyko į Lietuvą informuoti Lietuvos Tarybos

Krašto Apsaugos Ministerijai Įsakymas

№ 9.

Gruodžio 30 d. 1918 m. Vilnius.

§ 1.

Vadams pulkų įsakau siuntinėti 2 kartą į savaitę, trečiadieniais ir šeštadieniais Ministerijon žinias apie pulkų stovį.

§ 2.

Užsiėmimus su kareiviais pulkuose vesti sulyg nurodymų vado pulko bet nemažiau 6 valandų kasdien.

§ 3.

Ydanų pulkų įsakau išsiusti Ministerijon susisiekimui po 1 karininką (apiciera) ir po 3 kareivius.

§ 4.

Vadą 2 pulko Karininką Glovackį laikyti išvažiavusiu Kaunan, tarnybos vieton nuo gruodžio 21 d. š. m.

Pamatas: Pareiskimas vado 2 pulko № 14.

§ 5.

Priskirtus prie 2 pulko Kartnikus: Emilį Šneideraitį, Igną Adamkavičių, Kazį Musteik, Antaną Janštą skiriu prie Komendanto Vilniaus m. gruodžio 21 d. š. m.

§ 6.

Priskirtą prie 2 pulko Karininką Motiejų Banionį skiriu laikinai Adjutantu prie Viršininko Ukio skyriaus (Tiekimo).

§ 7.

Karininką Tiekimo skyriaus Sprangauską skiriu prie Komendanto Vilniaus m. nuo gruodžio 21 d. 5 m.

§ 8.

Karininkus Joną Laurinaitį ir Jurgį Butkų skiriu į 2 pulką nuo gruodžio 30 d. š. m.

§ 9.

Karininką Joną Variakojį skiriu Panevėžio srities Apsaugos Viršininku nuo Gruodžio 29 d. š. m.

Krašto Apsaugos Ministeris

pasiraše: Karininkas Velykis.

1 pav. Pirmasis oficialus dokumentas, kuriuo krm. Jonas Variakojis buvo paskirtas Panevėžio srities apsaugos viršininku. *Įsakymai kariuomenei*, nr. 9/9, 1918 m. gruodžio 30 d.

apie lietuvių karių organizavimąsi Rusijoje. Lietuvių taryba jį kaip savo įgaliotinį išsiuntė į Oršą organizuoti lietuvių pabėgėlių grąžinimo į Lietuvą¹⁰. 1918 m. spalio mėn. grįžęs į Lietuvą J. Variakojis įsidarbino kaip tik įsteigtame Prekybos ir pramonės banke Vilniuje¹¹.

Tarnauti savanoriu kuriamoje Lietuvos kariuomenėje J. Variakojis pradėjo 1918 m. gruodžio 29 d. – jis buvo paskirtas Panevėžio srities apsaugos viršininku¹² (1 pav.). Jam teko atsakinga užduotis – organizuoti karių savanorių telkimą Panevėžio krašte ir suformuoti Panevėžio srities apsaugos būrį. 1919 m. kovo 22 d. šio būrio pagrindu buvo įsteigtas atskiras Panevėžio batalionas, kurio vadu ir buvo paskirtas karininkas J. Variakojis. Tų pačių metų spalio 25 d. Panevėžio batalioną perorganizavus į 4-ąjį pėstininkų pulką, karininkas lapkričio 1 d. oficialiai paskirtas jo vadu. Vadovaudamas šiam daliniui, J. Variakojis dalyvavo visose svarbesnėse

2 pav. 4-ojo pėstininkų pulko vadas kpt. Jonas Variakojis (sėdi centre) su pulko kariais. *Vytauto Didžiojo karo muziejaus fotografijų rinkinys.*

karinėse operacijose su bolševikais ties Kėdainiais, Ukmerge, Panevėžiu, Kupiškiu, Alukste ir kitose vietovėse¹³.

Nuo 1919 m. spalio 7 d. iki 1920 m. sausio 3 d. J. Variakojo vadovaujamas pulkas kovėsi su bermontininkais ties Meškuičiais ir Šiauliais, nuo 1920 m. sausio 3 d. iki balandžio 23 d. lenkų fronte dalyvavo karinėse operacijose ties Jašiūnais, Stasylais, Skėteriais, Musninkais ir Širvintomis¹⁴. J. Variakojo vadovaujamą dalinį pervadinus 4-ojo pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulku, tą pačių metų vasario 4 d. karininkas dar kartą oficialiai patvirtintas jo vadu (2 pav.).

Šias pareigas J. Variakojis ėjo iki 1921 m. rugsėjo 1 d., kai buvo paskirtas III pėstininkų divizijos štabo viršininku. Rugsėjo 22 d. J. Variakojis perdavė pulko vado pareigas ir iš Panevėžio išvyko į naująją tarnybos vietą – Marijampolę, kur tuo metu buvo dislokuotas III pėstininkų divizijos štabas. Rugsėjo 26 d. jis praktiškai perėmė naujasias pareigas¹⁵. III pėstininkų divizijos pavadinimą pakeitus į III Karo apygardą, 1923 m. lapkričio 15 d. J. Variakojis buvo patvirtintas III Karo apygardos štabo viršininku. Eidamas šias pareigas jis 1922 m. gegužės 7–20 d. dalyvavo aukštųjų karininkų lauko ekskursijoje, o rugsėjo 14–18 d. – kariuomenės manevruose. Reikia paminėti ir tai, kad jam labai dažnai, be savo tiesioginio darbo, tekdavo laikinai eiti divizijos,

vėliau karo apygardos vado pareigas¹⁶. Tai rodo, kad vadovybė juo pasitikėjo kaip kompetentingu specialistu. J. Variakojis atlikdavo administracinius darbus, peržiūrėdavo ir atnaujindavo kariuomenės demobilizacijos bei mobilizacijos planus, rūpinosi naujų karių šaukimo į privalomąją karo tarnybą organizavimu, karininkų rengimu, koreguodavo karių mokymo programas ir pan.¹⁷ Be to, šiuo laikotarpiu J. Variakojis aktyviai įsitraukė į Karo mokslų draugijos¹⁸ veiklą. 1924 m. sausio 31 d. jis buvo išrinktas Karo mokslų draugijos III Karo apygardos skyriaus valdybos pirmininku. Jam pirmininkaujant buvo pradėtas organizuoti darbas aštuoniose sekcijose: kariuomenės auklėjimo, taktikos, istorijos, ekonomikos, artilerijos, karo technikos, tiekimo, karo sanitarijos, bibliotekos bei karo bibliografijos¹⁹.

J. Variakojis tarnavo iki 1926 m. kovo 8 d., tada kreipėsi į Lietuvos Respublikos prezidentą su prašymu paleisti į atsargą, nurodydamas tik tai, kad Lietuvos kariuomenėje tarnauja nuo 1918 m. gruodžio 29 d.²⁰, t. y. tuo metu J. Variakojis buvo išstarnavęs aštuonerius metus, o pridėjus dvejų metų karinę tarnybą Rusijos kariuomenėje – tik dešimt. Jam tebuvo 34 metai, jis buvo jaunas ir galėjo tęsti karinę tarnybą. Pagal įstatymą karininkai į atsargą būdavo paleidžiami po dvidešimties tarnybos metų, o pasinaudojus privilegijomis – apdovanojimais, šiuo atveju Vyties Kryžiaus ordinu, šis laikotarpis buvo sutrumpinamas keleriais metais. J. Variakojas atveju toks scenarijus sunkiai suprantamas, nes perspektyvus karininkas galėjo sėkmingai tęsti tarnybą. Galima daryti prielaidą, kad tokią jo tarnybos baigtį nulėmė arba vidiniai pasirinkimai, arba išorės veiksniai. Šios peripetijos, matyt, bus atskleistos ateities tyrimuose. Taigi, prezidentui patenkinus jo prašymą, tą pačių metų kovo 20 d. karininkas buvo išleistas į atsargą. Jis apsigyveno Ukmergės apskrities Širvintų valsčiaus Šešuolėlių dvare²¹.

Potencialias J. Variakojos tarnybos perspektyvas bei karinės vadovybės pasitikėjimą liudija ir tai, kad dar tą pačių metų gruodžio 28 d., beveik iš karto po gruodžio 17 d. politinio perversmo, į jį kreipėsi naujasis Augustino Voldemaro vadovaujamos vyriausybės krašto apsaugos ministras plk. Antanas Merkys su prašymu grįžti į karinę tarnybą. Tačiau atsargoje tuo metu buvęs J. Variakojis mandagiai atsisakė šio pasiūlymo, teigdamas, kad negali palikti įsigyto ūkio, už kurį tuo metu buvo įsiskolinęs²². Tiesa, nėra aišku, kokios pareigos siūlytos atsargos pulkininkui leitenantui, iš J. Variakojos laiško ministrui galima spręsti tik tiek, kad tarnybos vieta buvo Ukmergėje.

Vis dėlto vėliau savo likimą su Lietuvos kariuomene ats. plk. ltn. J. Variakojis susiejo – 1929 m. rugsėjo 23 d. – 1930 m. birželio 28 d. jis ėjo krašto apsaugos ministro pareigas²³. Būdamas ministru J. Variakojis buvo gavęs prezidento leidimą dėvėti karinę uniformą²⁴. Tai rodo lojalią J. Variakojos poziciją Lietuvos kariuomenės atžvilgiu, galbūt didžiavimąsi ir pagarbą karinei tarnybai (3 pav.).

Tarnybos metu J. Variakoją aukštesni vadai ir viršininkai vertino kaip protingą ir talentingą asmenį. Tiesioginis jo vadas, III Karo apygardos viršininkas plk. ltn. Jonas Gričius, jį apibūdino kaip gilaus proto ir išsilavinimo karininką, ramų, pastovų, malonų, bet griežtą, itin darbštų

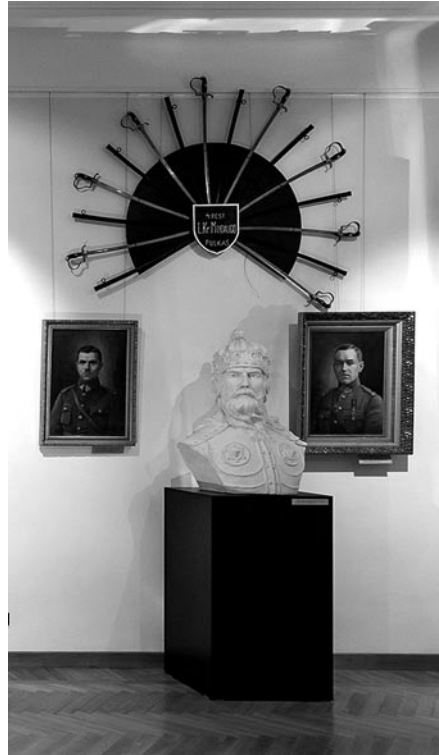
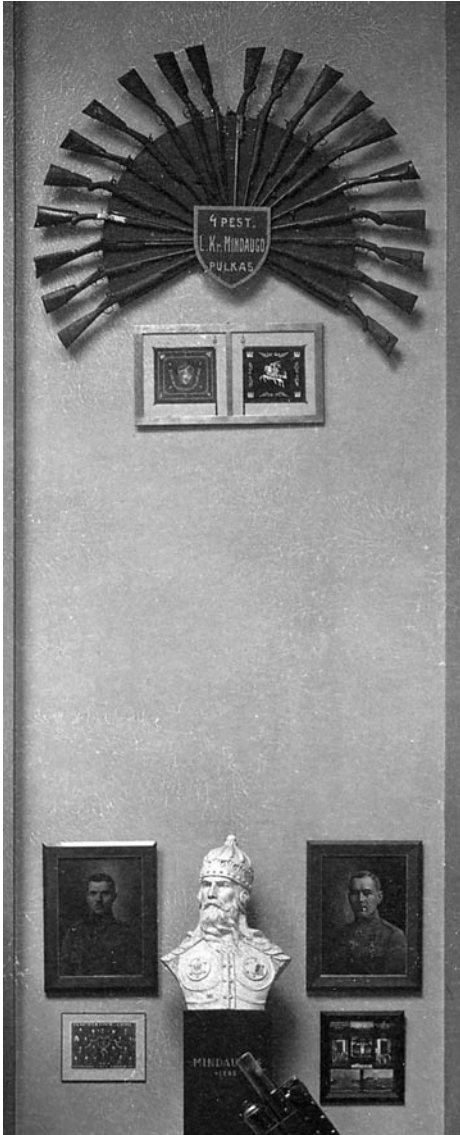
3 pav. Krašto apsaugos ministras
plk. ltn. J. Variakojis. 1929 m.
*Vytauto Didžiojo karo muziejaus
fotografijų rinkinys.*

ir iniciatyvų tarnyboje²⁵. Kitas viršininkas plk. Kazys Ladyga apibūdino J. Variakojį taip pat kaip protingą karininką, griežtą bei užsispyrusį²⁶. Į pėstininkų divizijos vadą gen. ltn. Stasys Nastopka atestacijoje pažymėjo, kad J. Variakojis gerai išmanė tarnybos reikalus, pareigas atlikdavo sąžiningai, įsakymus vykdė tiksliai, to reikalaujama ir iš savo pavaldinių, buvo drąsus ir drausmingas. Buvo gerbiamas draugų ir pavaldinių²⁷. J. Variakojui išėjus į atsargą, karinėje spaudoje publikuotame straipsnyje buvo rašoma, kad karininkas buvo autoritetingas, gerbiamas ir mėgstamas. Ten pat buvo pažymėti J. Variakojo nuopelnai, labiausiai sieti su aktyvių kovinių veiksmų etapu, kai karininkui teko organizuoti ir vadovauti daliniui, esant ekstremalioms situacijoms²⁸. Taigi galima sakyti, kad išskirtinis J. Variakojo tarnybos laikotarpis, kai reikėjo ypatingų kompetencijų ir įgūdžių, buvo būtent vadovaujant pėstininkų daliniui, kovojusiam dėl Lietuvos nepriklausomybės išsaugojimo. XX a. ketvirtojo dešimtmečio antroje pusėje naujai įrengtoje ekspozicijoje Vytauto Didžiojo karo muziejuje J. Variakojis buvo pristatomas kaip pirmasis 4-ojo pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulko vadą (4 pav.). 2016 m. balandžio 15 d. minint šio muziejaus įkūrimo 95 metų jubiliejų, buvo atkurtas ankstesnės ekspozicijos fragmentas ir dar kartą eksponuotas specialiai muziejaus ekspozicijai užsakytas karininko portretas (5 pav.).

Kariniai laipsniai

Kariniai laipsniai rodė kario hierarchinę padėtį kariuomenėje, nuo jų priklausė užimamos pareigos, todėl aptariant karn. J. Variakojo tarnybą kariuomenėje, svarbi ir ši sritis. Karininkams aukštesni laipsniai buvo suteikiami atsižvelgiant į nustatytą tarnavimo laiką (ketveri metai) turint žemesnį laipsnį, tarnybos stažą, atitinkančią naują laipsnį laisvą etatinę vietą, atestaciją.

4 pav. 4-ojo pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulko ekspozicijos ir parodos fragmentai Vytauto Didžiojo karo muziejuje 1938 m. *Vytauto Didžiojo karo muziejaus negatyvų rinkinys.*

5 pav. 4-ojo pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulko ekspozicijos ir parodos fragmentai Vytauto Didžiojo karo muziejuje 2016 m. A. Užgalio nuotrauka. *Vytauto Didžiojo karo muziejaus negatyvų rinkinys.*

Vyties Kryžiaus ordinu apdovanotiems karininkams nustatytas laikas galėjo būti trumpesnis, būta ir kitų niuansų, kai nebuvo paisoma visų laipsnio suteikimui nustatytų sąlygų²⁹. J. Variakojis, tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje, 1919 m. lapkričio 18 d. gavo karininko – vyresniojo leitenanto laipsnį, o jau po trijų mėnesių, t. y. 1920 m. sausio 17 d., jam buvo suteiktas kapitono laipsnis. Tokį spartų jo kilimą galima aiškinti dalyvavimu koviniuose veiksmuose. 1923 m. gegužės 18 d. J. Variakojui oficialiai buvo suteiktas majoro laipsnis, o 1925 m. gegužės 15 d. – pulkininko leitenanto karinis laipsnis³⁰. Tai buvo paskutinis aukščiausias J. Variakojui suteiktas laipsnis. Į atsargą J. Variakojis išėjo būdamas pulkininku leitenantu³¹. Suteikiant karinius laipsnius buvo atsižvelgiama į karininko tarnybos stažą, taip pat į dalyvavimą Lietuvos nepriklausomybės kovose, vadovavimą daliniams per karines operacijas bei viršininkų rekomendacijas.

Karinis išsilavinimas

Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu karinis išsilavinimas buvo suteikiamas karo mokyklose ir specialiuose kariniuose kursuose. Karininkas J. Variakojis pirmąjį karinį išsilavinimą įgijo Rusijos kariuomenėje. 1917 m. vasario 1 d. J. Variakojis baigė Rusijos kariuomenės Vladimiro karo mokyklą³² (rus. *Владимирское военное училище*) Sankt Peterburge, tada vadintame Petrogradu. Ši karo mokslo įstaiga rengė karininkus pėstininkų daliniams, ją baigus J. Variakojui buvo suteiktas pirmasis, žemiausias Rusijos kariuomenės karininko, praporščiko, laipsnis³³.

Tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje, 1922 m. lapkričio 30 – 1923 m. spalio 15 d. J. Variakojis mokėsi Aukštuosiuose karininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kursuose³⁴. Su juo III kursų laidą baigė dar trisdešimt du karininkai³⁵. Kaip jau minėta, kuriamos Lietuvos kariuomenės karininkai buvo tarnavę Rusijos, kai kurie – kaizerinės Vokietijos armijose, todėl jų teorinis bei praktinis pasirengimas buvo nevienodas. Tokios sudėties karininkų kontingentui buvo sunku ugdyti, stiprinti ir veikti su kariuomene. Lietuvos karinė vadovybė šią problemą ėmėsi spręsti organizuodama Aukštuosius karininkų kursus, kurie turėjo papildyti ir suvienodinti karininkų žinias. Jie buvo įsteigti 1921 m. balandžio 1 d. Kaune. Nors kursų įstatuose buvo numatyta I laidos klausytojams juos išdėstyti per du mokymo periodus: balandžio 1 – birželio 19 d. ir birželio 20 – rugpjūčio 31 d., tačiau prireikus sustiprinti ginkluotąsias pajėgas, birželio 1 d. visi kursantai buvo išsiųsti į dalinius³⁶. Tų pačių metų rugsėjo 20 d. kursai atnaujinti. Juose buvo dėstomi įvairūs dalykai: taktika, karo istorija, topografija, šaudymas, artilerija, karo inžinerija, administracija, teisė, karo statutų nuostatai, karo pedagogika, vadinamasis tėvynės pažinimas, higienos principai, politikos ir ūkio mokslas, viena iš užsienio kalbų (prancūzų, vokiečių, anglų)³⁷. Paminėtina, kad J. Variakojis mokėjo vokiečių kalbą, taip pat rusų. J. Variakojis Aukštųjų karininkų kursuose susipažino su bendrojo pobūdžio kariniais mokymais bei įgijo kariuomenės administravimo žinių.

Apdovanojimai

Kariniai apdovanojimai (ordinai, medaliai) kariams buvo suteikiami už tam tikrus išskirtinius nuopelnus tarnaujant. Krm. J. Variakojis pirmuosius apdovanojimus gavo 1919 m. spalio 25 d. įsakymu. Už narsą ir nuopelnus Lietuvos nepriklausomybės kovose jis buvo apdovanotas pirmosios rūšies Vyties Kryžiaus 1-ojo ir 2-ojo laipsnio ordinais³⁸. 1919 m. įsteigtas ordinas iš pradžių vadintas Kryžiumi „Už Tėvynę“. Aukščiausias valstybės apdovanojimas 1920 m. vasario 3 d. buvo pavadintas Vyties Kryžiumi. Ordinas buvo dviejų rūšių: pirmosios rūšies – pirmas, antras, trečias laipsniai ir antrosios rūšies – pirmas, antras, trečias laipsniai. Juo buvo apdovanojami asmenys, narsiai ir sumaniai gynę Lietuvos valstybės nepriklausomybę³⁹. Taigi išskirtinius gebėjimus ginant Lietuvos nepriklausomybę pademonstravęs J. Variakojis buvo atitinkamai pagerbtas valstybiniu lygiu.

Vytauto Didžiojo 2-ojo laipsnio ordinas karininkui įteiktas 1930 m., kai ordinas tik buvo įsteigtas minint Vytauto Didžiojo mirties 500-ąsias metines⁴⁰.

1928 m. vasario 22 d. mjr. J. Variakojis už nuopelnus Lietuvai apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu⁴¹. Šis ordinas įsteigtas 1927 m. pabaigoje, buvo keturių laipsnių. Juo būdavo įvertinami asmenys, pasižymėję uoliu ir sąžiningu darbu Lietuvos valstybinėje tarnyboje ar visuomeninėje veikloje⁴².

1928 m. gegužės 15 d. karininkas apdovanotas jubiliejiniu medaliu, išleistu minint dešimt Lietuvos nepriklausomybės metų. Taip pat 1925 m. gegužės 15 d. už dalyvavimą Daugpilio išvadavime nuo bolševikų J. Variakojis įvertintas Latvijos valstybės apdovanojimu – Lačplėsio 3-iojo laipsnio ordinu⁴³. Šis trijų laipsnių ordinas buvo aukščiausias Latvijos valstybinis apdovanojimas, teikiamas pasižymėjusiems bei padėjusiems ginant Latvijos valstybės nepriklausomybę ir vientisumą⁴⁴.

1929 m. rugpjūčio 29 d. karininkas apdovanotas medaliu Latvijos išvadavimo dešimties metų sukaktuvėms pažymėti.

Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu ats. plk. ltn. J. Variakojis apdovanotas 1929 m. vasario 4 d., kai Karių savanorių sąjungos komisija oficialiai karininką pripažino Lietuvos kariuomenės kūrėju savanoriu⁴⁵.

Karininko J. Variakojo nuopelnai tarnaujant Lietuvos kariuomenėje buvo įvertinti ne tik teoriškai, pagerbiant aukščiausiais valstybiniais apdovanojimais, bet ir praktiškai, nes šie apdovanojimai suteikė įvairių privilegijų, susijusių ir su apčiuopiama finansine nauda.

Išvados

Lietuvos karininkas J. Variakojis kariuomenėje tarnavo aštuonerius metus. Jis būrė karius ir jiems vadovavo karinėse operacijose ginantis nuo Lietuvos valstybės suvereniteto priešų, vėliau vykdė administracinius bei organizacinius kariuomenės rengimo darbus. Siekti karinės karjeros J. Variakojui padėjo lyderio bruožai: drąsa, narsumas, intelektualus mąstymas ir atkaklumas.

Lietuvos kariuomenėje tarnybą pradėjęs nuo žemiausio – vyresniojo leitenanto laipsnio, J. Variakojis ją baigė būdamas pulkininku leitenantu. Jo kilimą karininkų hierarchijos sistemoje lengvino tarnybos stažas Nepriklausomybės kovose, už tai gauti apdovanojimai ir pavyzdinės būdo savybės.

Dar iki tarnybos Lietuvos kariuomenėje įgytas praktines ir teorines karines žinias J. Variakojis galėjo pritaikyti bei gilinti dalyvaudamas karinėse operacijose. Faktinį karinį išsilavinimą karininkas gavo tik baigęs Aukštuosius karininkų kursus. J. Variakojo tarnyba Lietuvos kariuomenėje buvo įvertinta kaip sąžininga ir dora, jam skirti svarbiausi valstybės apdovanojimai.

**The service of the officer Jonas Variakojis
in the Lithuanian Army in the 1920s**

Conclusions

Lithuanian military officer J. Variakojis served eight years in the army. He brought together troops and led them in military operations defending from the enemies of the Lithuanian state sovereignty, later he carried out administrative and organizational work for the army training and developing. J. Variakojis had the leader features: courage, intellectual thinking and assertiveness, these features helped him to pursue the military career.

J. Variakojis started the service in the Lithuanian Army from the lowest grade – the senior Lieutenant, he finished his service from it as Lieutenant Colonel. His rise in the system of officers hierarchy facilitated the service experience obtained in Independence Battles, for which he received awards and gained the exemplary features of the character.

J. Variakojis acquired practical and theoretical military knowledge before the service in Lithuanian Army. He could apply and deepen this knowledge participating in the military operations. The degree of actual military education was given to him only after the completion of the High Officers Course. J. Variakojis service in the Lithuanian Army was assessed as honestly performed and therefore the most important state awards were given to him.

* *Karys*, 1928, nr. 24, p. 452.

¹ G. Surgailis, *Ketvirtasis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas*, Vilnius, 2016, p. 230.

² K. Ališauskas, *Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės 1918–1920*, Chicago, 1972.

³ V. Lesčius, *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius, 1998; V. Lesčius, *Lietuvos kariuomenė Nepriklausomybės kovose 1918–1920*, Vilnius, 2004.

⁴ G. Surgailis, min. veik.

⁵ Ten pat, p. 230–231.

⁶ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. VIII, Vilnius, 2008, p. 184–185.

⁷ „Kardas“ – periodinis leidinys, 1925–1940 m. leistas Lietuvos karininkų. Šiame straipsnyje naudoti 1926 m. numeriai.

⁸ „Karys“ – periodinis leidinys, 1920–1945 m. leistas Lietuvos kariuomenės štabo ir Švietimo skyriaus. Šiame straipsnyje naudoti 1924 ir 1928 m. numeriai.

⁹ „Įsakymai kariuomenei“ nuo 1918 m. lapkričio 23 d. buvo vadinami „Įsakymais Krašto apsaugos ministerijai“, nuo 1919 m. birželio 5 d. pradėti vadinti „Įsakymais Lietuvos kariuomenei“. Nuo 1924 m. sausio 1 d. iki 1927 m. sausio 1 d. – „Krašto apsaugos ministro įsakymai“.

¹⁰ G. Surgailis, min. veik., p. 230.

¹¹ Karininkas Jonas Variakojis, *Karys*, 1928, nr. 24, p. 452.

¹² 1926 m. plk. ltn. J. Variakojos tarnybos lapas, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – *LCVA*), f. 930, ap. 2V, b. 108, 1. 2.

- ¹³ G. Surgailis, min. veik., p. 230–231; Karininkas Jonas Variakojis, *Karys*, 1928, nr. 24, p. 452.
- ¹⁴ G. Surgailis, min. veik., p. 231.
- ¹⁵ 1926 m. plk. ltn. J. Variakojo tarnybos lapas, *LCVA*, f. 930, ap. 2V, b. 108, l. 2.
- ¹⁶ Ten pat, l. 2–2v.
- ¹⁷ P. L. B., Su pulkininku leit. Variakoju atsisveikinant, *Kardas*, 1926, nr. 12, p. 186.
- ¹⁸ Karo mokslų draugija buvo įsteigta 1923 m. Draugijos tikslas buvo vienyti karininkus, karo valdininkus, karo kapelionus ir kitus besidominčius karo mokslu, kad jie galėtų tobulinti karo teoriją, skleisti karines žinias Lietuvos kariuomenėje bei visuomenėje, taip pat studijuoti karo mokslą, teikti projektus Lietuvos kariuomenės mokymo, auklėjimo ir tiekimo klausimais, domėtis karo mokslu pasiekimais kitose šalyse, tyrinėti karo istoriją, J. Vaičėnis, Lietuvos karo istorijos tyrimų organizavimas 1918–2008 metais, *Istorija*, 2009, t. 73, p. 60.
- ¹⁹ Ltn. Naunčikas, Karo mokslo draugijos skyrius III Karo apygardoje, *Karys*, 1924, nr. 6, p. 50; Ltn. Naunčikas, III Karo apygardos Karo mokslo draugijos suvažiavimas, ten pat, nr. 9, p. 70.
- ²⁰ 1926 m. kovo 8 d. plk. ltn. J. Variakojo raštas Lietuvos Respublikos Prezidentui dėl paleidimo į atsargą, *LCVA*, f. 930, ap. 2V, b. 108, l. 33.
- ²¹ 1926 m. plk. ltn. J. Variakojo tarnybos lapas, ten pat, l. 3.
- ²² 1927 m. sausio 12 d. ats. plk. ltn. J. Variakojo laiškas krašto apsaugos ministrui, ten pat, l. 36.
- ²³ G. Surgailis, min. veik., p. 231.
- ²⁴ 1929 m. liepos 29 d. Respublikos Prezidento aktas dėl leidimo ats. plk. ltn. J. Variakojui dėvėti karinę uniformą, *LCVA*, f. 930, ap. 2V, b. 108, l. 26.
- ²⁵ 1926 m. sausio 25 d. III Karo apygardos viršininkas plk. ltn. J. Griciaus atestacija plk. ltn. J. Variakojui, ten pat, l. 7v.
- ²⁶ 1925 m. sausio 25 d. plk. K. Ladigos atestacija mjr. J. Variakojui, ten pat, l. 9v.
- ²⁷ 1922 m. kovo 18 d. Gen. ltn. S. Nastopkos atestacija kpt. J. Variakojui, ten pat, l. 13v.–14.
- ²⁸ P. L. B., Su pulkininku leit. Variakoju atsisveikinant, *Kardas*, 1926, nr. 12, p. 186.
- ²⁹ Lietuvos kariuomenės laipsnių įstatymas, *Vyriausybės žinios*, 1919 m. spalio 8 d., nr. 13, p. 4.
- ³⁰ G. Surgailis, min. veik., p. 231.
- ³¹ 1929 m. spalio 14 d. plk. ltn. J. Variakojo karinių laipsnių įgijimo raštas, *LCVA*, f. 930, ap. 2V, b. 108, l. 6.
- ³² Vladimiro karo mokykla Sankt Peterburge buvo įkurta 1869 m. rengti karininkus Rusijos kariuomenės pėsčiųjų daliniams. Pirmojo pasaulinio karo metais mokykla junkerius rengė pagal pagreitiną keturių mėnesių kursą. Ji funkcionavo iki 1917 m. pabaigos, tada buvo išformuota, Владимирское военное училище, prieiga per internetą: <http://www.regiment.ru/reg/VI/C/6/1.htm#1>. *История и организация* [žr. 2017 03 20].
- ³³ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953...*, p. 184.
- ³⁴ Plk. ltn. J. Variakojo tarnybos lapas, *LCVA*, f. 930, ap. 2V, b. 108, l. 2v.
- ³⁵ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940)*, Vilnius, 2007, p. 101; *Įsakymas kariuomenei*, nr. 193/1, 1923 m. spalio 23 d.
- ³⁶ A. Ažubalis, R. Kazlauskaitė-Markelienė, A. Petrauskaitė, B. Puzinavičius, F. Žigaras, min. veik., p. 103, 106.
- ³⁷ Ten pat, p. 108.
- ³⁸ *Įsakymas kariuomenei*, nr. 175/10, 1919 m. spalio 25 d.
- ³⁹ *Įsakymas kariuomenei*, nr. 129, 1927 m. rugpjūčio 31 d.; V. Ruzas, Karininkai Vyčio Kryžiaus kavalieriai 1919–1926, prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2002-ISSN_1392-6489.V_17.PG_100-143/DS.002.0.01.ARTIC [žr. 2017 03 22].
- ⁴⁰ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953...*, p. 185.
- ⁴¹ Ten pat.
- ⁴² Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinas, prieiga per internetą: <http://adamkus.president.lt/ordinai/dlkgordinas.phtml>, [žr. 2017 03 22].
- ⁴³ Lietuvos karininkų apdovanojimas Latvijos karo ordenais, *Kardas*, 1925, nr. 10, p. 6.
- ⁴⁴ Lāčplēša Kara ordenis, prieiga per internetą: http://vesture.eu/index.php/L%C4%81%C4%8Dpl%C4%93%C5%A1a_Kara_ordenis, [žr. 2017 03 22].
- ⁴⁵ 1929 m. vasario 4 d. J. Variakojo Savanorių medaliu apdovanojimo liudijimas nr. 1503, *LCVA*, f. 930, ap. 2V, b. 108, l. 29; 1929 m. sausio 16 d. Karių savanorių komisijos susirinkimo protokolas, ten pat, p. 31.